

Toekomstvisie Thuisondersteuning

De afgelopen jaren hebben grote veranderingen plaatsgevonden in de zorg en ondersteuning. Wettelijke kaders zijn hervormd en een deel van de taken is met budgetkortingen gedecentraliseerd naar gemeenten. In het eerste jaar van de hervorming heeft de nadruk gelegen op het waarborgen van de continuïteit van zorg en ondersteuning. Nu is het zaak de transformatie zo snel mogelijk concreet vorm te geven. Over de nieuwe toekomst van de thuisondersteuning en daarvoor noodzakelijke innovatie wordt veel gesproken, maar deze komt tot nu toe maar beperkt van de grond.

De Toekomstvisie Thuisondersteuning geeft vaart en richting aan transformatie binnen de ondersteuning thuis. Met de visie willen stakeholders meebewegen met maatschappelijke ontwikkelingen en bijdragen aan maatschappelijke opgaven om mensen langer thuis te laten wonen, een inclusieve samenleving na te streven en de groei van (zorg)kosten te beperken. Deze visie levert een bijdrage aan het realiseren van meer werkgelegenheid aan de onderkant van de arbeidsmarkt, daar waar ook gemeenten een verantwoordelijkheid dragen vanuit de Participatiewet.

De visie mondt uiteindelijk uit in een werkagenda die de komende periode moet worden opgepakt en aangejaagd. Er is commitment bij betrokken partijen. Door samen op te trekken, vindt een verantwoorde overgang plaats naar de toekomst van de ondersteuning thuis; voor cliënten én voor de medewerkers die deze zorg en ondersteuning verlenen.

Proces

De Toekomstvisie Thuisondersteuning is opgesteld door de Transitiecommissie Sociaal Domein (TSD), in opdracht van de staatssecretaris van VWS, is voorbereid door een werkgroep van aanbieders van thuisondersteuning, gemeenten en werknemersvertegenwoordiging en werd vastgesteld na consultatie van het veld. Eerder heeft de TSD met partijen de Code Verantwoordelijk Marktgedrag Thuisondersteuning opgesteld.

De TSD roept het kabinet, gemeenten, werknemers en werkgevers op de uitwerking van deze toekomstvisie met urgentie en voortvarendheid ter hand te nemen. Dit in samenhang met de gezamenlijke aanpak voor een toekomstvaste langdurige zorg en ondersteuning zoals december 2015 is opgesteld met VNG en vakbonden. En met de Code Verantwoordelijk Marktgedrag Thuisondersteuning. De TSD adviseert om op korte termijn regie te nemen op het verbinden en uitvoeren van de dossiers en de zorgverzekeraars hierbij te betrekken.

Wat is Thuisondersteuning?

Thuisondersteuning kun je omschrijven als allerhande praktische hulp in de thuissituatie bij alles wat in het dagelijks leven voorbij komt. De benodigde thuisondersteuning verschilt van persoon tot persoon, is dus altijd maatwerk.

Het kan gaan om huishoudelijk werk, begeleiding, gezelschap, eenvoudige vormen van persoonlijke verzorging, maar ook om het verlichten van ondersteuning die mantelzorgers bieden, een informatieknooppunt bieden voor familie of het signaleren van ontwikkelingen op het gebied van zelfredzaamheid en participatie; dreigende (financiële) problematiek, eenzaamheid, beginnende dementie en is er op gericht om zwaardere en duurdere zorg en ondersteuning te voorkomen. Kort gezegd: vakmanschap in en om het huis gericht op preventie, het hervinden van welzijn en welbevinden en het langer thuis kunnen wonen.

Vergezicht

De vraag naar ondersteuning thuis zal de komende jaren toenemen. Er komen niet alleen meer ouderen, zij beschikken voor een deel ook over meer financiële middelen dan de huidige ouderen en zullen langer zelfstandig blijven wonen. Daarnaast stijgt het aantal chronisch zieken en het aantal kwetsbaren.

Jongere generaties maken vaker gebruik van ondersteuning op de particuliere markt, zoals huishoudelijk werk, boodschappen- of maaltijdservices etc. Voor het eigen huishouden of voor dat van hun ouders. Ruim 1 miljoen Nederlandse huishoudens besteden op dit moment dienstverlening uit op de markt dienstverlening aan huis voor een bedrag van 2,5 miljard euro.

Mensen worden gestimuleerd langer thuis te blijven wonen en zelf (deels) verantwoordelijkheid nemen voor eigen vormen van ondersteuning, mede afhankelijk van het inkomen / vermogen. De verzorgingsstaat doet steeds meer een beroep op het eigen regelen betaalvermogen. Het biedt anderzijds ook meer keuzevrijheid. Dit alles vergt een andere mindset van mensen.

De private markt voor ondersteuning thuis zal zich de komende jaren verder ontwikkelen. De publieke markt voor ondersteuning via gemeenten krimpt momenteel doorgaans, vooral vanwege financiële taakstellingen, maar blijft bestaan. In de nabije toekomst zal ook deze markt weer groei vertonen.

Op de publieke markt biedt de Wmo 2015 meer mogelijkheden om maatwerk te verlenen en nieuwe ondersteuningscombinaties te ontwikkelen. Gemeenteraden hebben de ruimte en mogelijkheden om eigen keuzes te maken over inkoop en inrichting van het voorzieningenniveau. De toepassing van eigen bijdragen is een instrument voor gemeenten om deze keuzes nader in te vullen.

De sector Thuisondersteuning zal zich verhouden tot deze ontwikkelingen. Wij verwachten een flexibele mix van functies, levensbreed, modulair, die aansluit bij de wensen van een divers samengestelde doelgroep, vanuit verschillende financieringsstromen en met verbindingen naar welzijn, participatie en de wijk.

Er ontstaan nieuwe integrale arrangementen op een deels nieuwe markt die verschillende vaardigheden en competenties van werknemers vragen. Er ontstaan daarbij kansen voor laagopgeleide werknemers.

De link met de Participatiewet kent twee uitdagingen. Enerzijds het voorkomen dat huidige ondersteuners ontslag krijgen en mogelijk uiteindelijk terugvallen in de Participatiewet. Anderzijds mensen vanuit de uitkering een rol geven in de ontwikkelingen op de markt van thuisondersteuning.

Technologische innovaties kunnen een verdere impuls geven aan de kwaliteit van ondersteuning aan huis. Met behulp van intelligente sensortechnologie bijvoorbeeld kan op afstand worden waargenomen welke activiteiten in het huis van een cliënt plaats vinden. Deze markt is in ontwikkeling maar kan een impuls gebruiken. Ook ten behoeve van de thuisondersteuner zelf.

Agenda Thuisondersteuning

Transformatie in de ondersteuning thuis komt tot nu toe maar beperkt van de grond. Dit heeft alles te maken met onvoldoende regievoering door betrokken stakeholders en de snelheid waarmee de transitie plaats moet vinden. Deze Toekomstvisie voor thuisondersteuning geeft vaart en richting aan de vernieuwing. Het formuleert vijf uitdagingen en geeft advies aan gemeenten, aanbieders, zorgverzekeraars, werkgevers- en werknemersvertegenwoordigers en de rijksoverheid om deze uitdagingen concreet te vertalen naar nieuwe, praktische oplossingen voor de dagelijkse uitvoeringspraktijk.

De **vijf** belangrijkste uitdagingen voor de toekomst van thuisondersteuning.

1. Creëer nieuwe vormen thuisondersteuning

- Sluit aan bij maatschappelijke ontwikkelingen en bij de behoeften van cliënten door aanbod te ontwikkelen op de grenzen van private persoonlijke dienstverlening, huishoudelijke hulp, begeleiding, signalering, verzorging en preventie. Benut het instrument 'eigen bijdrage' om de aansluiting tussen private en publieke markt van thuisondersteuning naar eigen inzicht vorm te geven.
- Stel maatwerk centraal bij het ontwikkelen van beleid en diensten, passend bij de behoeften van de cliënt, in plaats van product-denken.
- Bied voldoende ruimte en expertise aan gemeenten voor het integraal inrichten van het sociaal domein door financieringsschotten heen. Bij belemmeringen dient de Rijksoverheid waar mogelijk een rol te spelen om deze weg te nemen.
- Benut de mogelijkheden van technologie bij thuisondersteuning. Pas zorgprocessen hierop aan en maak helder wat het verdienmodel is. Leer van internationale en landelijke voorbeelden. Start een dialoog met het bedrijfsleven

over technologische vernieuwing en hoe dit beter kan worden benut.

- Maak bij de ontwikkeling van nieuwe vormen van thuisondersteuning gebruik van de samenwerking tussen gemeenten, aanbieders en onderwijsinstellingen bij de Wmo-werkplaatsen. Benut de regionale afspraken die in het kader van het Zorgpact worden gemaakt over de ontwikkeling van nieuwe beroepen en opleidingen op het gebied van zorg en ondersteuning in de buurt.
- Experimenteer met een catalogus voor dienstverlening aan huis met alle ruimte voor gemeenten om eigen keuzes te maken en maatwerk te leveren, en betrek hierbij de instrumenten eigen bijdragen en dienstenvouchers.

2. Stimuleer samenwerking tussen het sociaal domein en (curatieve) eerstelijnszorg

- Ga op zoek naar een wijze van inkoop die het includeren van eenvoudige persoonlijke verzorging mogelijk maakt in een integraal pakket van diensten, georganiseerd vanuit het perspectief van de cliënt.
- Verken de mogelijkheden voor pilots met gezamenlijke (regionale) budgetten gefinancierd uit de Wmo 2015 en de Zorgverzekeringswet. Onderzoek daarbij de mogelijkheden van een koppeling met de Participatiewet en de daaraan verbonden budgetten.
- Faciliteer innovatieprojecten van gemeenten, aanbieders en zorgverzekeraars om ervaring op te doen in de samenwerking binnen het sociaal domein¹ en de eerstelijnszorg. Dit kan door de mogelijkheden van de *Experimentenwet gemeenten* en het *experimenteerartikel uit de Wet langdurige zorg* te benutten.

3. Ontwikkel perspectief voor werknemers en werkzoekenden

- Bevorder een toekomstbestendige cao; dat kan binnen huidige structuren óf via een nieuw op te stellen cao. Betrek bij de discussie de mogelijkheden van intersectorale en/of regionale afspraken. Het huidige systeem van arbeidsvoorwaarden past niet bij de ontwikkelingen binnen het sociaal domein; het knelt bij het inrichten van nieuwe, brede functies over de verschillende doelgroepen (ouderen, ggz e.d.) heen.
- Maak een visie die een relatie legt tussen de Participatiewet en de ontwikkelingen binnen de Thuisondersteuning of breder binnen het sociaal domein.
- Creëer een keurmerk Goed Werkgeverschap; een lichte vorm van certificering om voor gemeenten helder te krijgen welke aanbieders goed personeelsbeleid voeren en cao lonen betalen. Bijvoorbeeld via een jaarlijkse zelfverklaring. Onderschrijving van de Code Verantwoordelijk Marktgedrag Thuisondersteuning door aanbieders kan dienen als eerste schifting.

¹ Wet maatschappelijke ondersteuning 2015, de Jeugdwet en de Participatiewet.

4. **Verbeter de betaalbaarheid en de kansen voor reguliere banen**

- Creëer een kader voor de ontwikkeling van eigen bijdragen binnen de Wmo. Cliënten betalen een bijdrage gebaseerd op inzet en eventueel draagkracht waar het om private dienstverlening en algemene voorzieningen gaat. Op deze wijze ontstaat een gelijkgericht belang. Voor maatwerkvoorzieningen kan een eigen bijdrage gebaseerd zijn op inzet of kosten. Afstemming met de Wlz en de Zvw moet daarbij mogelijk zijn, zodat het risico van afschuiving tussen systemen wordt geminimaliseerd.
- Zet de algemene voorziening neer als een reëel alternatief voor de zwarte markt. Maak de toegevoegde waarde helder en communiceer daarover goed met cliënten.
- Benut het concept dienstenvouchers en het inmiddels operationele systeem van het landelijk platform Dienstenvouchers als efficiënte manier om transacties op het snijvlak van publieke en private markt te faciliteren. Zet (ongebruikte) HHT middelen gericht en structureel in als geormerkte voorziening voor reguliere banen binnen de Thuisondersteuning en/of het realiseren van de transitie.
- Verken de mogelijkheden om de wig aan de onderkant van de arbeidsmarkt verder te verkleinen. Het Lage Inkomens Voordeel is een stap. Hoe kunnen ook werkgevers en werknemers in de Thuisondersteuning daarvan profiteren zodat een meer gelijk speelveld ontstaat. Dit draagt bij aan een verschuiving van zwarte/grijze werkgelegenheid naar reguliere banen.

5. **Versterk de organisatie**

- Organiseer collectiviteit via een herkenbare branchevereniging die aansluit bij de nieuwe integraliteit van de ondersteuning thuis.
- Ontwikkel nieuwe functies, competenties en beroepen met bijbehorende profielen. Kortom: werk aan de professionalisering van het werk in de Thuisondersteuning. Ontwikkel programma's voor om- en bijscholing. Het landelijk sectorplan is hier ondersteunend.
- Versterk de lokale dialoog tussen gemeenten, sociale partners (werkgevers- en werknemersorganisaties) en het onderwijsveld.

De TSD adviseert deze vijf uitdagingen de komende maanden aan verschillende werktafels met verschillende partners uit te werken. Dit in samenhang met de *Code Verantwoordelijk Marktgedrag Thuisondersteuning* en met de *Gezamenlijke aanpak voor een toekomstvaste langdurige zorg en ondersteuning*.